

Akamellan kirkonmaa – *ryöstetty hautuusmaa*

Carl-Gösta Ojala, Uppsala universitet

Akamellan kirkonmaa on Muonioväylän rannalla Ruottin puolella rajaväylää, tyhjä pikkusen matkaa länsipohjasheen Muoniosta, joka on Suomen puolella. Hautusmaa on ollut käytössä 1600-luvulta 1800-luvun loppuun saakka ja se on ollut hautauspaikka nykymailman tornionlaaksolaisittain ja saamelaisittain kansanryhmittäin esi-isille. Paikalla on saattanut olla erityinen merkitys sen perän ihmisille jo ennen 1600-lukua.

Pimeämpiki historiaa kalvehtii kirkonmaata ja on jättänyt syviä jälkiä ja haavoja paikkakunnan asukkaisiin. Sielä on ryöstetty monia hautoja.

Kesällä 1878 tuli Helsingin ylivärsiteetistä yksi lääketieteen stytantti, joka kaivo ylös jäännöksiä Akamellan kirkonmaasta. Stytantin nimi oli Edvard Pfaller ja se oli Muonionniskan entisen kirkkoherran poika. Kirjotettujen tietojen mukaan silloin kaivettiin ylös vähintään 25 kalloa. Nämä kallo olivat hyvin säilyneet ja tekstissä sanotaan, ette ihmiset sillä perällä olleet suomalaisia ja osaksi saamelaisia. Ihmisjäännökset vietiin Suomeen, Helsingin ylivärsiteettiin, rotupiilokseja tutkimuksia varten.

Uppsalan ylivärsiteetin vanhoissa anatomian kokoelmissa näyttää kansolleen kaksi kalloa, jotka ovat tulleet sinne vuonna 1878 Muonionniskan (nykymailman Muonion) lähellä olevalta kirkonmaalta. Nämä pääkallo tuleva isola varmuudella Pfallerin kaivauksista Akamellassa. Valitettavasti ei vielä ole selvää millä mallin nämä ovat päättyneet Uppsalhaan.

Ainuastaan toinen kalloista on löytynyt kokoelmasta. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) on jättänyt Uppsalan ylivärsiteetille anomuksen tämän pääkallo takasi luovuttamisesta. Hiljemin on kans yksi Akamellasta peräsin olevista kalloista siirretty Helsingin ylivärsiteetiltä Oulun ylivärsiteettiin.

Oon tärkeää yrittää ymmärtää jäännöksittain kokoamisen historiikkista taustaa. Meän häätty saa tietoa minkälaisessa yhteiskunnallisessa ja tietheellisessä kontekstissa tämä oli maholista. Akamellan kirkonmaa ei ollut ainua kirkonmaa, jota ryöstettiin. Kaivamisia, hautojenryöstämisä ja ihmisjäännöksittain kokoamista tapahtu monilla kirkonmaila ja hautapaikoilla rajaväylän varrella 1800-luvun ja

varhaisen 1900-luvun aikana. Paikoissa Ruottissa ja Suomessa. Pohjosen perän ihmisjäänökset herätit tietheelisissä piirissä innostusta ulkomaita myöten. Pääkalloja mitattiin ja käytettiin tietheelisissä tutkimuksissa. Hautojen ryöstämiset ja kaivamiset toimitettiin useasti rohki epäeettisellä ja loukkaavalla tavalla.

Ruottissa luotiin kolme isoa anatoomista kokoelmaa; Tukholman Karolinska Instityytilä, Uppsalan ynvärsiteetilä ja Lundin ynvärsiteetilä. Samansorttisia kokoelmia karttu kans esimerkiksi Oslon ja Helsinkin ynvärsiteetilä ja monessa muussa maassa. Näihin anatoomishiin kokoelhmiiin koothiin ihmisjäänöksiä, olletikki pääkalloja eri mailmanositten eri kansanryhmistä. Anders Rezius oli anatomian professori Karolinska Instityytilä 1800-luvula ja kans johtava pääkallojen kokoaja Ruottissa ja pääkalloindexin keksijä. Pääkalloindexi oli mittaussmalli, mikä jako ihmiset pitkäkalloshiin ja lyhykalloshiin ryhmhiin.

Anders Reziuksen kokoelmassa Karolinska instityytissä oon ollu yks kallo, joka oon lähtösin Muoniovaarasta, Akamellan kirkonmaan likeltä, mutta näyttää ette, tämä pääkallo oon menny hukkaan isossa tulipalossa 1890-luvula. Tämän kallon oli yks tohturi Salomon jättäny kokoelhmaan. Salomon teki yhteistyötä yhen enklantilaisen linnunmunankokoajan, John Wolleyn, kans. Wolley asu 1850-luvula muutampia vuosia Muonionvaarassa sen vuoksi, ette saatto koota linnunmunia. Säilytetyistä preivistä saattaa lukea ette Salomon haki sen perän hautusmailta pääkalloja. Saattaa olla, ette tämä pääkallo, jonka Salomon jätti Anders Reziuksen kokoelhmaan, tuli Akamellan kirkonmaalta.

Tutkijoitten lisäksi oli kans Ruottin kirkon eustajia sekkaintunnu huanryöstämishiin, niinku esimerkiksi Karesuanon ja myöhemin Pajalan kirkkoherra, Lars Levi Læstadius.

Se oon selvä, ette Akamella oon monele ihmiselle erityinen paikka. Hautusmaasta oon olemassa paljon vanhoita muisteluksia, joita paikkakunnan ihmiset oon säilyttänheet ja levittäneet etheenpäin ja joita

tutkijat ja matkamiehet, jotka oon olheet käymässä, oon panheet präntile. Samoten internetin webbisivut oon täynä nykymailman selityksiä paikasta. Monissa selitethään kummista ja tylyistä kokemuksista.

Kahenkymmenenkolmen ihmisen jäänökset, jotka kaivethiin ylös Akamellan kirkonmaalta vuona 1878, tuothiin takasi paikale elokuussa vuona 2024. Seremonian yhteyessä nämät jäänökset hauathiin uuesti hautusmaale.

Anatoominen kokoelma:

Kokoelma ihmisjäänheitä, joita käytethiin tutkimukshiin. Lundissa, niinku kans muissa anatoomisissa instityytissä Ruottissa, käytethiin jäänöksiä esimerkiksi ko selostethiin erilaisuuksia eri ryhmitten välilä ja eri aikakausina.

Källa: Historiska museet.

TIETORUUTU: ROTUPIOLOOKINEN TUTKIMUS

1800-luvulla kehitty rotupiilooki ja sitä piethiin tietheenä. Rotupiilookian perusta oon teorii siitä, ette ihmiset saattaa jakkaa eri rothuun, joilla oon erilaisia perinölisii ominaisuuksia. Sitä freistathiin tietheen avula vahvistaa näitä teoriita. Rasistiset ja stereotyyppiset ennakkoluulot annoit leimaa rotupiilookialle. Nykymailman tietheet ei anna tukea rotupiilookialle.

Hunteerathiin ette eri rotuja saattais kartottaa tutkimalla ja registreeraamalla ihmisten pään mittoja, ihon färiä, silmitten färiä ja tukan färiä. Näitten ruuhmilisten ominaisuuksitten lisäksi, meinasit rotupiilookit, ette kans sisäset ominaisuuet ja käytäntö perithiin ja ette nämät näky ihmisen ulkomuo'ossa.

Källa: Sveriges museum om förintelsen.

**Svenska
kyrkan**

**Muonio
Sameby**

**Svenska Tornedalingars Riksförbund
Tornionlaaksolaiset**